

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РЕГУЛЮВАННІ ДОСТУПУ ДО ОСВІТИ

Марченко Р. В.

*здобувач третього року третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти*

*кафедри морського та міжнародного права
Міжнародний університет
м. Одеса, Україна*

Доступ до освіти давно перестав бути виключно внутрішньою справою держави. Сьогодні він є предметом міжнародно-правового регулювання, міжнародного моніторингу та міжнародної співпраці. Саме міжнародні організації стали тими інституціями, через які право на освіту отримало не лише декларативне закріплення, а й конкретний зміст: хто має бути охоплений освітою, які бар'єри вважаються неприпустимими, якими мають бути мінімальні стандарти доступності, як оцінювати виконання державою своїх зобов'язань.

Нормативною основою міжнародного регулювання доступу до освіти є передусім універсальні акти системи ООН. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права закріплює право кожного на освіту та визначає базові орієнтири: безоплатність і обов'язковість початкової освіти, доступність середньої освіти, доступність вищої освіти на основі здібностей, а також розвиток системи шкіл на всіх рівнях [1]. Конвенція про права дитини деталізує ці положення щодо дітей та особливо наголошує на рівності можливостей, зменшенні відсіву й міжнародному співробітництві у сфері освіти [2]. Уже на цьому рівні видно, що міжнародні організації виконують первинну нормотворчу функцію.

Однак для реального регулювання самих лише загальних норм недостатньо. Саме тому важливу роль відіграють органи тлумачення та моніторингу. Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав у Загальному коментарі № 13 розвинув зміст права на освіту через відому рамку «4 A's»: availability, accessibility, acceptability, adaptability, тобто наявність, доступність, прийнятність і адаптованість освіти [3]. Ця інтерпретація має принципове значення для розуміння ролі міжнародних організацій.

Особливе місце в міжнародному регулюванні доступу до освіти належить ЮНЕСКО. Якщо система ООН загалом формує універсальний правозахисний каркас, то ЮНЕСКО виступає профільною міжнародною організацією, яка спеціалізується саме на праві на освіту. Конвенція про

боротьбу з дискримінацією в галузі освіти 1960 р. є першим спеціальним обов'язковим міжнародним актом, цілком присвяченим цій сфері [4]. Її значення полягає в тому, що вона прямо поєднує доступ до освіти з принципом недискримінації та рівності освітніх можливостей.

Подальший розвиток цієї ролі добре видно в рамках Education 2030 та Цілі сталого розвитку 4. Освітня рамка дій до 2030 року визначає не лише стратегічну мету «забезпечити інклюзивну та справедливую якісну освіту і заохочувати можливості навчання впродовж життя для всіх», а й механізми координації, моніторингу, фінансування та оцінювання прогресу [5].

Важливо й те, що ЮНЕСКО має інструменти реагування на порушення права на освіту. На офіційному рівні організація підкреслює, що після закріплення права на освіту в національному праві повинні існувати механізми його судового або адміністративного захисту, а на міжнародному рівні ЮНЕСКО має процедури розгляду порушень, пов'язаних із її стандартотворчими актами [6]. Це означає, що роль міжнародної організації не обмежується виробленням стандарту; вона поширюється і на підтримку його практичної захищеності.

ЮНІСЕФ виконує дещо іншу, але не менш важливу функцію. Якщо ЮНЕСКО більшою мірою відповідає за стандарти і глобальну координацію, то ЮНІСЕФ фокусується на практичному забезпеченні доступу до освіти для дітей, передусім найуразливіших. У стратегії *Every Child Learns* ЮНІСЕФ прямо виходить із того, що глобальна криза навчання є не лише проблемою якості, а й проблемою справедливого доступу, зокрема для дітей, які опинилися поза школою, живуть у бідності, постраждали від конфлікту чи не мають доступу до цифрових ресурсів [7]. Отже, ЮНІСЕФ фактично переводить міжнародні стандарти в операційну площину: підтримка держав у плануванні освітньої політики, допомога у кризах, цифрова освіта, захист дитини від виключення з навчання.

Ще більш виразною є роль УВКБ ООН у питаннях доступу до освіти для біженців. Освітня стратегія *Refugee Education 2030* побудована на ідеї включення біженців до національних освітніх систем, а не на їх довготривалому навчанні в паралельних тимчасових структурах [8]. Це дуже показовий зсув: міжнародна організація не просто допомагає фінансувати навчання вимушено переміщених осіб, а формує модель належного регулювання доступу до освіти в умовах масового переміщення населення.

Світовий банк, своєю чергою, не є правозахисним органом у класичному сенсі, однак його роль у регулюванні доступу до освіти також є значною. Через фінансування, аналітику, технічну допомогу й освітні проекти Банк суттєво впливає на те, як держави формують освітню політику. У своїх освітніх програмах Банк прямо орієнтується на забезпечення рівного доступу до якісної освіти та навчання впродовж життя, а також на підтримку інклюзивних і стійких освітніх систем [9]. Тобто вплив

міжнародних організацій на доступ до освіти реалізується не лише через норми, а й через ресурси.

Отже, роль міжнародних організацій у регулюванні доступу до освіти є багатовимірною. Міжнародні організації сьогодні не є периферійними учасниками освітньої політики. Вони становлять один із ключових рівнів її правового та інституційного регулювання. Саме через їхню діяльність доступ до освіти перетворюється з абстрактного гуманістичного принципу на сукупність конкретних міжнародних стандартів, процедур, індикаторів і практик, які визначають сучасні межі відповідальності держави перед людиною.

Література:

1. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. 1966. URL: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cescr.pdf>.
2. Convention on the Rights of the Child. 1989. URL: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf>.
3. General Comment No. 13. 1999. URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2FC.12%2F1999%2F10.
4. Convention against Discrimination in Education. 1960. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-against-discrimination-education>.
5. Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4. Paris : UNESCO, 2016. URL: https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/education-2030-incheon-framework-for-action-2016-en_0.pdf.
6. Legal action on the right to education. 2025. URL: <https://www.unesco.org/en/right-education/legal-action>.
7. Every Child Learns: UNICEF Education Strategy 2019–2030. UNICEF. 2019. URL: <https://www.unicef.org/reports/UNICEF-education-strategy-2019-2030>.
8. Refugee Education 2030: A Strategy for Refugee Inclusion. UNHCR. 2019. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/71213>.
9. About our work. URL: <https://www.worldbank.org/en/programs/educacion-america-latina-caribe/overview>.